

ИЖОДИЙ ЎЙИНЛАР ЁРДАМИДА МАКТАБГАЧА ЁШДАГИ БОЛАЛАРДА КРЕАТИВ ҚОБИЛИЯТЛАРНИ ШАКЛЛАНТИРИШ

DOI: <https://doi.org/10.53885/edinres.2021.22.78.010>

*Бабаклдиева Азиза Абдусаматовна
Термиз давлат университети ўқитувчиси*

Аннотация: Ушбу мақолада мактабгача ёшдаги болаларни ижодий ўйинлар воситасида уларнинг ижодкорлигини, билиш жараёнларининг фаолиятини, алоҳида қобилиятларини ривожлантиришида шарт-шароитларни яратиш масаласи тўғрисида ёритилган.

Калит сўзлар. Қобилият, ижодкорлик, ўйин, ижтимоий, сюжет, билиш жараёнлари, жамоа, ташиқлот фаоллик, мотив, мақсад.

ФОРМИРОВАНИЕ ТВОРЧЕСКИХ СПОСОБНОСТЕЙ У ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА С ПОМОЩЬЮ ТВОРЧЕСКИХ ИГР

*Бабаклдиева Азиза Абдусаматовна
Преподаватель Термезского государственного университета*

Аннотация: В данной статье рассматривается вопрос создания условий для детей дошкольного возраста в развитии их творческих способностей, активности познавательных процессов, индивидуальных способностей посредством творческих игр.

Ключевые слова. Способности, творчество, игра, социальное, сюжет, процессы познания, команда, организационная деятельность, мотивация, цель.

FORMATION OF CREATIVE SKILLS IN PRESCHOOL CHILDREN WITH CREATIVE GAMES

*Babakldieva Aziza Abdusamatovna
Lecturer at Termez State University*

Annotation: This article addresses the issue of creating conditions for the development of preschool children through creative games, their creativity, the functioning of cognitive processes, special abilities.

Keywords. Ability, creativity, play, social, plot, cognitive processes, team, organizational activity, motive, purpose.

Ўйин инсон ўзлигининг намоён бўлиши, унинг такомиллашув усулдир. Ўйин қадим замонлардан бери педагог, психоло, файласуф олимлар диққатини ўзларига тортиб келган. Жумладан, рус педагоги А.С. Макаренко “Бола ўйинда қандай бўлса, ўсиб улғайгач ишда ҳам кўпинча, кўп жиҳатдан шундай бўлади” –деб тўғри айтган эди. [2]. Болалар ўйинлари— болаларни ақлий, ахлоқий, жисмоний ва эстетик тарбиялаш воситаларидан бири. Болалар ўйинлари болаларнинг ҳар томонлама камол топишига катта таъсир қилади. Ўйин вақтида сезги, идрок, тафаккур, хаёл, хотира, диққат, ирода, ҳиссиёт ва руҳий жараёнлар иштирок этади. Болалар ўйинларининг 3 асосий хусусияти бор. Биринчидан, бола ўйин фаолиятини эрки, ўз хоҳиши билан бажаради. Иккинчидан, мазкур фаолиятнинг ижодий ва фаоллигидир. Учунчидан, ўйин ҳаракатларининг жўшқинлиги: бола ўйинга қизиқиб кетади, завқланади, унда ўртоқлик ҳисси кучаяди

Атоқли педагог ва шифокор Е.А. Аркин “Ўйинни руҳий витамин! деб, бекорга айтмаган. Бола ўйнаётиб, ўз билимидан фойдаланишга, уни ҳар хил шароитда ишлата билишга ўрганади. Ижодий ўйинларда болаларнинг фантазияси, ҳис – туйғулари орқали сезишга, қойдади, ривожлантирувчи, ҳаракатли ўйин боланинг сенсор ривожланишини, тафаккур ва нутқини, ихтиёрсиз диққатини, ҳар хил ҳаракатларини мунтазам равишда машқ қилдириб бориш имконини беради.

Ҳар бир ана шундай ўйин маълум дидактик мақсадга эга бўлиб, болани умумий ривожлантиришга қаратилган бўлади.

Файласуф ва социолог олимлардан С.Шермухамедов, Н.Комилов, М.Имомназаров, Қ.Назаров, Ж.Туленов, А.Бегматов, М.Бекмуродов, И.Каримов, А.Умаров, Н.Жўраев, Т.Маҳмудов, Э.Ю.Бсупов, ва бошқалар мактабгача ёшдаги болаларга таълим – тарбия беришда ижодий ўйинларнинг моҳияти каби масалаларни атрофлича тадқиқ қилганлар. Ўйин бу бола фаолиятининг тури. Шундай экан, бир фаолиятда бўлгани каби унга ҳам ўқотар хислатлар: мақсаднинг мавжудлиги, режали ҳаракатлар, натижанинг мавжуди кабилар хосдир. Н.К. Крупская болалар ривожланиш ига қараб, унинг ўйинда ўз олдига қўядиган мақсадининг табиати ҳам ўзгаришини болалар тақлиди ҳаракатлардан аста-секин ўйланган асосли мақсадларга ўтишларини кўрсатиб ўтган эди. Бола ўйиндаги мақсадига эришиши учун ўзига шериклар танлайди, зарур ўйинчоқларни топади, ўйин давомида муайян ҳаракат ва қилиқлар қилади. Бошқа фаолият турларида бўлгани сингари ўйин жараёнига боланинг бутун шахсияти, унинг психик билиш жараёнлари, иродаси, ҳиссиёти ва таъсирчанлиги, эҳтиёж ва қизиқишлари жалб этилади, ўйинда бола фаол ҳаракат қилади, гапиради, ўз билимларини қўллайди.[6]. Ижодий ўйинларда болаларнинг теварак-атрофдан олган таассуротларини акс эттирадлар. Ижодий ўйинларда болалар эркинлиги, мустақиллиги, ташкилотчилик ва ижодкорлик қобилиятлари тўлалигича намоён бўлади. [2]. Ижодий ўйинларни болаларнинг ўзлари ихтиро этадилар. Бунда аввалдан белгиланган қоидалар бўлмади, ўйин қоидасини болаларнинг ўзлари ўйин жараёнида белгилаб олишади. Ижодий ўйинлар турларига драммалашган ўйинлар, қурилиш ўйинлари, табиий материаллар билан ўйналадиган ўйинлар қиради. Ижодий ва сюжетли ўйинларда болаларнинг барча психик просеслари билан бирликда индивидуал хислатлари ҳам шакллланади. Мана шу нуқтаи назардан ўйин мактабгача таълим ташкилотидagi таълим – тарбия ишлари орасида энг асосий, марказий ўринда туради. Демак, мактабгача таълим ташкилотидagi таълим–тарбия ишларини муваффақияти кўп жиҳатдан болаларнинг ўйин фаолиятларини мақсадга мувофиқ ташкил қила билишга боғлиқдир.[1] Ўйин жараёнидаги болалар фаол фаолиятининг психик тараққиёт учун аҳамияти шундаки, болаларнинг турли сифат ва фазилатлари ўйин жараёнида фақат намоён бўлибгина қолмасдан, бунда сифат ва фазилатлар мустаҳкамланади, ўзлаштирилади. Шунинг учун психология нуқтаи назардан оқилона яъни тўғри ташкил қилинган ўйин бола шахсини ҳар томонлама ўстиради ва шунинг билан бирга боланинг бутун психик жараёнларида – сезиш, идрок, диққат, хотира, тафаккур, хаёл ва иродани илдам ривожланишига ёрдам беради. Ўйин ўз моҳияти жиҳатидан катта кишиларнинг ҳатти–ҳаракатлари ва хулқ-атворларига фаол тақлид қилишдан иборат бўлиши туфайли болаларда маънавий сифатларнинг мустаҳкамланиши учун ва одоб–ахлоқ қоидаларини билиб олишлари учун кенг имкониятлар беради. Болалар учун ўйин мазмунининг ҳеч бир чегараси йўқ.

Мактабгача ёшдаги болалар қатталар ҳаётини ҳамма томонларини ўз ўйинларида акс эттира оладилар. Ўйиннинг аҳамияти бола шахсининг ўсиб камолотга этишига таъсир кўрсатишдин иборатдир. Ўйин ҳар бир ёш босқичда боланинг теварак атрофдаги дунёни ва кишилар ўртасидаги муносабатларни билиб олишни ифодалайди. Мактабгача ёшдаги болаларда ҳаракатнинг ўсишига ўйиннинг таъсири ҳақида гап борганда аввало шунини айтиш керакки, биринчидан, ўйинни ташкил қилишнинг ўзиёқ мазкур ёшдаги боланинг ҳаракатини ўстириш ва такомиллаштириш учун энг қулай шарт-шароит яратади. Иккинчидан, ўйиннинг бола ҳаракатига таъсир этишининг сабаби ва хусусияти шуки, ҳаракатнинг мураккаб кўникмаларини субъект айнан ўйин пайтида эмас, балки бевосита машғулот орқали ўзлаштиради. Учунчидан, ўйиннинг кейинчалик такомиллашуви барча жараёнлар учун энг қулай шарт-шароитларни

вужудга келтиради. Шу боисдан ўйин фаолияти хатти-ҳаракатни амалга ошириш воситасидан боланинг фаоллигини таъминловчи мутақил мақсадга айланади. [1]. Шундай экан, ўйин мазкур бола учун энг зарур фаолиятга айлана боради ва янги шаклдаги ҳаракатларни, такомиллаштириш, уларни англаган ҳолда эсга тушириш эҳтимоли яққол воқеликка айлана бошлайди. Мазкур ҳаракатларни эгаллаш болада жисмоний машқларни онгли равишда бажариш имкониятини вужудга келтиради.

Сюжетли ролли ўйин ўз хусусиятига кўра акс эттирувчи фаолиятдир. Теварақ-атрофдаги катталар ва тенгдошларининг ҳаёти ва фаолияти бу ўйин мазмуни учун манба бўлиб хизмат қилади. Ўйиннинг сюжети ўз ҳаракати, муносабатлари билан боғланган воқеа, ҳодисалар ва уларнинг ҳаракатлари хурсандчилик ҳиссини пайдо қилади, шунинг учун болани қизиқтириб, унда яхши кайфият уйғотади, бола организмдаги фаолиятни яхшилади. Ўйин боланинг ақлий ривожланишида ҳам муҳим ҳамият касб этади. Болалар ўйнашлари учун маълум воситалар ҳам керак. [6].

Саҳналаштирилган ўйинларда тарбиячи раҳбарлик қилади. Эртаси ёки ҳикоядаги мазмун болаларга яқин, уларнинг ёши ва қизиқишига мос, тушунарли бўлиб бола унга киришиб кета олгагина, асардаги образ ва ҳаракатлар тўғри акс эттирилади. Саҳналаштирилган ўйинга тайёрланиш учун маълум вақт ажратилади ва ҳар бир машғулотада аниқ бир масалалар ҳал этиб борилади. [6].

Дидактик ўйин бу боғча ёшидаги болаларнинг ёш ва имкониятларига мос келадиган таълим бериш методидир. Тарбиячи ўз тажрибасига таяниб, бу ўйиндан пассив болаларни жамоага аралаштириш, ҳар хил режалар, вазифаларни кўрқмасдан бажаришлари учун фойдаланади. Дидактик ўйинлар болаларнинг биргаликда ўйнаб, ўз манфаатларини жамоа манфаатлари билан уйғунлаштира олиши бир-бирига кўмаклашиш ва уйғотишнинг муваффақиятидан хурсанд бўлиш каби яхши муносабатларни таркиб топишига ёрдам беради. Ўйинлар шахснинг софдиллик, ростўйлик каби ижобий хислатлари шаклланишига имкон беради. Дидактик ўйинлар болаларнинг амалий фаолияти саналади. Чунки унда болалар машғулотларда олган билимларидан фойдаланадилар. Шунинг учун ҳам дидактик ўйинлар болаларнинг ақлий фаолиятларини кучайтиради, олган билимларидан ҳар хил усулда фойдаланишлари учун ҳаётий шароит яратиб беради.

Ижодий ўйинларда хатти-ҳаракатларни, қоидаларни эгаллаш асосида, ролда мужассамлаштирилган ахлоқий қоидалар ҳам ўзлаштирилади. Ўйинда болалар турмушига, ишларига, жамиятдаги хулқ-атвор меъёр ва қоидаларига ижобий муносабат, муомала маданияти шакллантирилади. Худди шу жараёнда ўйин мавжуд билимларни мустаҳкамлаш воситаси сифатида ҳам юзага келиб, унда бола атроф-муҳитдаги воқеа ва ҳодисаларни акс эттириб, ҳаёлан айна пайтгача олган билимларини қайта тиклайди ҳамда ўйиннинг ана шу ҳаёлий вазияти боланинг ақлий фаолиятининг ривожланишига мунтазам таъсир кўрсатади. Болалар ўйин жараёнида баъзи бир нарсаларни хоҳлаган нарсаларининг номи билан атаб, худди ўша нарсаларини фарз қилиб жуда яхши ўйнайдилар. Масалан, кумни, “шакар”, ўриндикни “машина” деб аташи мумкин. Ўйин ижтимоий фаолият сифатида жамиятда муайян вазифаларни баджаради. Бола шахсини ривожланишига катта ҳисса қўшади. [5].

Боланинг ўйинлар шарт-шароитидан келиб чиқувчи онгил мақсади ҳаракатларни бажариш негизида ўз ифодасини топади ва унинг ўз олдига қўйган мақсади эсда олиб қолиш ва эсга тушириш жараёнларига айланади. Ижодий ўйинлар таълимий ўйин сифатида болаларнинг ёш хусусиятларига мос келадиган ўйинлар сирасига киради. Ижодий ўйинларнинг муҳим белгиси ундаги қоидаларнинг мавжудлигидир. Ўйинда ўйин нияти, ўйин қоидалари, ўйин ҳаракатлари ўртасида узвий алоқа мавжуд. Ўйин мақсади ўйин ҳаракатларининг табиатини белгиласа, ўйин қоидаси ҳаракатлар, хусусан, вазифани ҳал этишга қаратилган ҳаракатларни амалга оширишга ёрдам беради.

Уйин ижтимоий тажрибаларни ўзлаштириш ва қайта яратишга йўналган вазиятларда, фаолият тури сифатида белгиланади ва унда шахснинг ўз хулқини бошқариши шаклланади ва такомиллашади. Мактабгача таълим ташкилотининг бола шахсини ривожлантиришга йўналтирилган таълимни амалга ошириш фаолиятида болаларнинг когнитив (ақлий), коммуникатив (нутқ), ижтимоий-ҳиссий ва жисмоний-мотор ривожланишига шароит яратиш, тарбиячи ва тарбияланувчи ўртасида ишонч муносабатларини шакллантириш, руҳий-эмоционал ҳамда жисмоний зўриқишни бартараф этиш жуда муҳимдир. [7].

Ижодий ўйинлар орқали болаларга янги билимлар, тушунчалар бериб борилади ва албатта қайта ўзида такрорлаш орқали мустаҳкамланади. Бу ўйинларда боланинг ҳар томонлама ривожланиши, билим жараёни, сенсор маданияти, нутқ фаолияти, ақлий қобилиятлари такомиллашади. Шунинг учун ҳам катталар томонидан ўйинни тўғри ташкил этиш ва иштирокчиларини тўғри баҳолаш муҳим аҳамиятга эга.[1].

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати.

1. Абдувоҳид Исаков-“Таълимда ижодий ўйинлар” номли мақоласи.
2. Қодирова Ф.Р, Тошпўлаова Ш, Каюмова Н -Мактабгача педагогика.Т-2019йил.
3. Қодирова Ф.Р, Қодирова Р.М-Болалар нутқини ривожлантириш назарияси ва методикаси Т-2006 йил.
4. Каюмова Н-Мактабгача педагогика-Т-2003 йил.
5. А.Исаков-“Таълимда ижодий ўйинлар”-Т-2019йил
6. Ш.Шодмонова-Мактабгача таълим педагогикаси-Т-2008йил 121-128 бет
7. М.А.Норбошева-“Мактабгача ёшдаги бола шахсини ривожлантиришда ўйинли технологиялардан фойдаланишнинг аҳамияти”. ПЕДАГОГИК МАҲОРАТ 2 (78) 2021 125 бет.